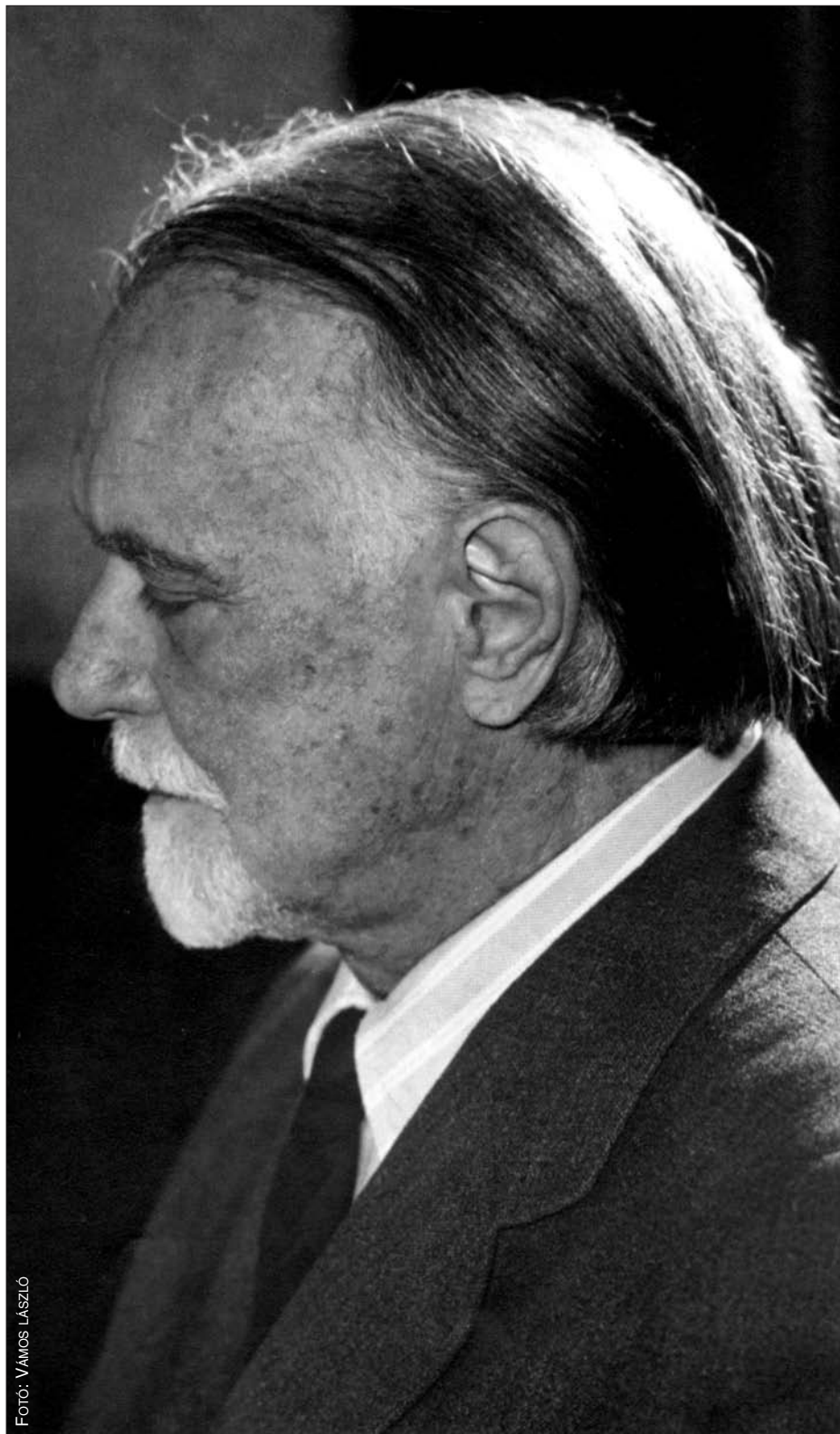

KODÁLY ZOLTÁN 125 éve született – 3. rész

Kodály Zoltán zenepedagógiai koncepciójának sorsa a XXI. századi magyar általános oktatásban és lehetséges szerepe a közönség-utánpótlásban

FOTÓ: VAMOS LÁSZLÓ

„Zene nélkül nincs teljes ember... Jó mérnök, vegyész stb. lehet valaki, ha tizenöt éves koráig rá sem gondol. De zeneértő nem lehet, ha hatéves korában (s játékosan még előbb) nem kezdik rendszeresen nyitogatni-gyakorolni a fülét... A zene ügye az általános iskolában nem is a zene ügye elsősorban. Közönségnevelés=közösségnevelés.”

(Kodály Zoltán)

Sorozatunk harmadik részében ismét tovább kutatjuk – neves szakemberek megszólaltatásával –, mi az oka annak, hogy Magyarországon (Liszt, Bartók Kodály és Dohnányi hazájában!) az általános oktatásban – országszerte csak néhány kivételtől eltekintve – visszaszorult az énektanítás, a gyerekek az iskolákban jellemzően nem találkoznak meghatározó módon sem a népzenevel, sem a klasszikus zenekultúrával, miközben úgy tűnik, hogy a világ számos pontján nagyobb karriert futott be Kodály koncepciója, illetőleg a „zenei népoktatás”.

Keressük arra is a választ, mi az oka annak, hogy hazánkban a hivatásos zenészek és a legnagyobb közönséget mozgósító előadóművészeti csoport, a „szimfonikus zenekarok” jelentős része nem ismerte még fel, hogy a fogyatkozó műértő közönség számára érthető klasszikus színpadi megjelenés, a konvencionális interpretálás nem elegendő az oktatási hiányosságok pótlására abban a korszakban, amelyben a magasabb kultúra megértésének és művelésének képessége éppúgy visszaszorulóban van, mint az erdők és a természetes környezetünk.

Miben látják szakembereink a megoldást? Mit kell tennie az oktatásügynek, mit a kulturális tárcának és mit tehetnek maguk a szimfonikus zenekarok a saját és a jövő közönségének kinevelésében?

A sorozatunkban megszólaltatott szakemberek a kodályi koncepció továbbvivői.

(Szerk.)

Erdei Péter

„Olyan mélypont felé közeledünk, ahonnan csak felfelé van út”

A kecskeméti Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet főigazgatója. A budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyetemi docense 1973-tól 2003-ig. A Magyar Rádió Énekkarának első vendégkarnagya. Diplomáját 1968-ban szerezte a Liszt Ferenc Zeneakadémián. A Kodály Musical Training Institute (Boston, USA) társalapítója. 1976 óta a Kecskeméti Pedagógus Énekkar karnagya. A Debreceni Kodály Kórus vezető karnagya 1983–1985 és 1998–2000 között, valamint 2003-tól jelenleg is. A Magyar Rádió Énekkarának vezető karnagya 1990–1992 között. Számos kortárs magyar kórusmű bemutatójának rádió- és CD-felvételén működött közre, és számos díjban és elismerésben részesült e tevékenységéért. Vezényelt, mesterkurzusokat és/vagy előadásokat tartott Nagy-Britanniában, Norvégiában, Kanadában, USA-ban, Ausztrália, Koreában, Olaszországban, Görögországban, stb. Gyakran kéri fel nemzetközi fesztiválok és versenyek zsűrijében való részvételre. Liszt-díjas karnagy és a Capital University (Columbus, Ohio, USA) díszdoktora

– Azok a fiatal művészek, karnagyok, karmesterek, akik most itt tanulnak a Zeneakadémián, kinek fognak játszani, zeneélni, lesz-e közönségük az elkövetkező években?

– Azt hiszem mindenkinek, aki bármilyen hatással lehet erre, fel kell tennie magának ezt a kérdést. Tudjuk nagyon jól, hogy felnőtt korban csak azok a hatások maradnak meghatározóak és irányt adóak egy ember életében, amelyeket már fiatal korában begyűjtött, illetve az iskolás korban szerzett élmények, indítatások azok, amelyek egész életre kihatnak. Kodály már 1929-ben a gyermekkarokról írott cikkében megmondta, hogy azt az élményt, amelyet egy gyerek az iskolában kaphat, nem szabad a véletlenre bízni. Azt nagyon

komolyan elő kell készíteni és az énektárnak kell megvalósítani. Azt hiszem ez a legfontosabb kérdés: az élmény. Nagyon sokat foglalkozunk azzal a kérdéssel, hogy a közoktatási rendszeren belül, ahol a közönség megszülethet, az oktatási rendszer tönkretette a nevelést és a zenei nevelést is. Szerencsére azért van reményt keltő tapasztalatom is. Most járok a végzős zeneakadémisták diplomatanításaira. Minden olyan esetben, ahol egy fiatal, jól képzett tanár működik, ott a kapcsolat a diákok és a tanár között azonnal él. Ha az egyikük szerelmese az operának, akkor olyan módon tud arról beszélni, hogy magával ragadja a gyerekeket. Ha szépen tud énekelni és ezt meg is mutatja a saját őszinteségével, zenei képzettségével, ez is magával ragadó. Legutóbb egy fiatal tanárjelölt a középkori kottairásról tartott előadást egy általános gimnáziumban, a számítógép bevonásával. Nem csak énekeltek, elméletet tanultak, hanem a modern technika eszközét is igénybe vették – egyszerűen lenyűgöző volt! Kodálynak megint csak igaz volt, amikor – ha jól emlékszem 1946-ban az amerikai útján – egyik beszédében azt mondta, hogy akkor lesz jó zeneoktatás Magyarországon, ha először jó tanárokat képezünk. Hogyan lehet jó tanárokat képezni? Ez az egyik kulcskérdés. Vagyis szakmai szempontból a lehető legjobb képzettséggel, zenei, történelmi, irodalmi anyagismerettel, ugyanakkor szívvel és a gyerek, a diák szeretetével legyen felvértezve. Őszintén, szeretettel, hittel tudjon tanítani.

– Ön szerint hogyan lehet megközelíteni a normál általános iskolában tanuló

mai gyerekeket? Számukra már idegen a komoly zene világa, nem?

– Én azt hiszem, hogy nem. Mi csak azt hisszük, hogy minden egyéb fontos számkra, mert a felszínen bombasztikus erővel kapják mindenütt azt, amiről mi úgy gondoljuk, hogy nem feltétlenül volna szükséges. A gyerek lelke mindig áhítozik a komolyságra, őszinteségre és a megbízható kapcsolatra. Sajnálattal ki kell jelteni, hogy kontraszelekción uralkodik a pedagógus képzés vonalán. Ez olyan, mint egy járvány. Azt jelzi, hogy nem elhivatottságból kerülnek a pályára emberek, hanem kényszerből. Aki nem szívből csinál valamit, hanem kényszerből, az nem tud maradandó hatású munkát végezni. Itt az alapvető vonzalom hiányzik a téma iránt, ami állandóan serkenti az embert a tanulásra. Vagyis tudjam pontosan, hogy miről beszélek! Amellett legyen olyan szeretet a gyerekek iránt, ami minden körülmények között még a „tékozló fiú” mellé is oda tud állni. Mert a világ tele van tékozló fiúkkal, s a tanár felelőssége az, hogy ezeket ne engedje elveszni. Minden nap, amikor a tanár bemegy az órára, vállán van ez a felelősség. Visszatérve a tanítóképzésre: sajnos az énekkar, művészettel szívesen foglalkozó tanítók kis létszámban kerülnek ki a képző intézményekből. Egyszerűen azért, mert különböző átszervezések kapcsán a zenei alkalmassági vizsga eltűnt a tanítóképzésből. Ha a tanító úgy érzi: nincs eléggé felkészülve, ez gátlásokat épít. Ennek az az eredménye, hogy keveset, vagy egyáltalán nem fog foglalkozni azzal a területtel, ahol bizonytalannak érzi magát. Ráadásul az oktatásirányítás is hozzájárul ehhez, mert mindössze heti egy

énekórát engedélyez az úgynevezett normál tantervű iskolákban. Nem viszi végig a gimnáziumban, hanem megszakítja a 10. osztály után. A hattól tízéves korig tartó időszakot, amikor kialakul a gyerek zenei érdeklődése – épp azt veszélyezteti. Az érettségi előtti két év pedig a felnőtté válás szempontjából igen fogékony kor. Tudjuk a régi példákából: a művészettel való foglalkozás az, ami az embert emberré teszi.

– Azzal, hogy ennyire lecsökkentették az énekórákat, kimondva-kimondatlanul kevésbé értékes tárgynak nyilvánították az ének oktatást. Szüksége van a társadalomnak manapság érzelmileg kiművelt emberekre? Nem inkább parancsvégrehajtó gépek kellene?

– Sajnálatosan igaz, amit mond. Nagyon sokan, a művészet területén dolgozók úgy érezzük, hogy a mechanizálódás, a gépesítés átveszi az emberi élet minden területére és sajnos egyfajta szemlélet, akár ország-irányító szemlélet is abba az irányba hat, hogy gondolkodás nélküli gépmembereket képezzünk. Olyan, aki nem fog ellentmondani, akinek nincs önálló gondolata, hanem végrehajtja az utasítást. Viszont a művészet nem ilyen,

mert a művészet a fantázia területét, az érzelmek területét érint. Nem véletlen Kodálynak az a mondása sem, hogy az emberi léleknek van olyan régiója, ahová csak a zene világít be. A zene az a művészeti ág, amely megmozgatja a gondolkodást, elindítja a kreativitást, az ember teljes szellemi és fizikai kapacitását a nemesebb emberi értékek felé irányítja.

– Nézzünk szét képzeletben a hangversenytermekben. Ön mit tapasztal?

– Sajnos igaz, hogy a színházba, hangversenyre, operára járó közönség korösszetételét tekintve az idősebb generációkat jelenti elsősorban. Ennek egyik oka ez a helyzet, amiről beszéltünk, de nem csak! Én nagyon sokszor tapasztalom, hogy műkedvelő énekarok tagjai, akiket országsszerte elég jól ismerek –zeneszerető emberek – meggondolják, hogy ki tudják-e adni azt az 1500–3000 forintot egy hangversenyjegyre. Főleg a közalkalmazottak. Ugyanez érvényes a pedagógusokra, az egyetemi ifjúságra is. Más oldalról viszont nagyon érdekes, hogy a „divatkoncerteken” legtöbbször telt ház van. A világsztárok világát éljük. Az a világ köszöntött ránk, amikor csak

akkor adom ki a pénzt, ha a szupersztárt tudom meghallgatni. Manapság érezhető, hogy olyan mélypont felé közeledünk, ahonnan csak felfelé van út. Vannak olyan jelek az országban, hogy a fiatal generációt érdekli a saját kortársa. Elmennek egymás koncertjeire, segítik egymást. Ez azért persze még nem túl sok!

Jó harminc évvel ezelőtt tőlünk nyugatra volt ez a helyzet, amivel mi ma szembenézőnk. A technikai fejlődés és a II. világháború utáni versenyhelyzet és rohanás eredményezte azt, hogy a nyugati világ megérett arra, hogy újra az ember felé forduljon. Ez az egyik oka, hogy a művészet felé komoly intenzitással visszafordultak, s ezért is oly népszerű Kodály tőlünk minden irányban: Északra, Délre, Távol-Keletre és Nyugatra. Rájöttek az emberek, hogy nem lehet a mechanikus embernevelést tovább folytatni, nem lehet csak az egzakt tudományok versenyéből a következő generációt felépíteni, hanem igenis szükség van a szépre, a jóra, az érzékenységre, az emberi finomságra, sőt ma már a tudósok kimondják, hogy semmi mást nem kéne tanítani, csak a művészeteket, mert mindenütt az nyit kaput.

Gerenday Endre

„Alulról fölfelé építkező rendszerrel kéne a zene szeretetét visszaállítani”

1947-től elvégezte a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Ének-szaktanítói tagozatát. Karvezető Tanúszakon 1952-ben szerzett diplomát. Tanárai voltak: Kodály Zoltán, Ádám Jenő, Zalánffy Aladár, Gárdonyi Zoltán, Viski János, Vásárhelyi Zoltán, Bartha Dénes, Szabolcsi Bence. 1962-től a Budapesti Tanítóképző Intézet Gyakorló Iskolájának tanára. A Budapesti Tanítóképző Intézetben, majd Főiskolán tanít, ahonnan 1988-ban nyugállományba vonult.

– Hosszú tanári pálya tapasztalata áll Ön mögött. Hogy látja, mennyit változott az elmúlt öt-hat évtizedben a Kodály módszer jelentősége és rangja Magyarországon?

– Az a benyomásom, hogy katasztrófális a helyzet. Amikor itt jártak Svájcban, Amerikából, a világ minden tájáról, amikor mi is kiküldtük a legjobb embereinket a világ minden tájára és a módszerrel óriási eredményeket értek el, mi akkor kezdtünk el kételkedni. Az egész rendszer megrendült és ennek következtében az éneklési kedv, a zenei anyanyelv szeretete kiveszőben van. Ha a gyerekek nem kapnak az első pillanatban eleget ebből a termésből, akkor később nem lesz meg az

igényük arra, hogy zenekedvelők, hangverseny látogatók legyenek.

Én 1947-ben a Nagykőrösi Tanítóképzőben kaptam kántortanítói oklevelet. Ott volt egy olyan énektanár, aki ugyan nem állt különös becsben Kodály előtt, de Kodálynak – Bartóknak ilyen kiváló emberét, mint ez a Márton Barna volt, nem sokat lehetne fölmutatni az országban. Amerre ment, vitt magával mindig egy képzős kis csoportot és bemutatta a legszébb népdalokat Kodály feldolgozásban. Egy kicsit megbántva érezte magát, mikor Kodály írt egy művet a Nagykőrösi Tanítóképző Énekkarának és nem írta oda, hogy vezetőjüknek, Máté Barnának. Ettől függetlenül ugyanúgy dolgozott tovább,

nem mutatta senkinek, hogy rosszul esett neki a dolog. A Nagykőrösi Tanítóképző udvarán énekeltük el Kodály–Berzsenyi Magyarokhoz c. hatalmas kánonját, a „Forr a világ” kezdetűt, amit Kodály vezényelt és Márton Barna olyan szépen elrendezte, hogy mikor kell belépni a szólamoknak, mert azért Kodály beintése alapján ez nehéz lett volna. Dehát nem is ez volt a feladata Kodálynak.

1947-ben, amikor a Zeneakadémiára kerültem, létezett még egy ének szaktanítói tanfolyam. Ennek Ádám Jenő volt a tanszakvezetője. Tudjuk, hogy a koncepció Kodály nevéhez fűződik, de az egész kidolgozása Ádám Jenő munkája volt. Ezt egy kicsit elhallgatják, de ez semmit sem von le a lényegből, mert Kodály pontosan látta, hogy a zenei anyanyelvünkre kell alapozni az egész koncepciót. Ahhoz, hogy részleteiben ezt hogyan lehet megtanítani, ahhoz egy olyan vérbeli pedagógus kellett, aki vidékről jött Kodály hívó szavára és az ő közreműködésével került a Zeneakadémiára.

Ő tanította a módszertant és nagyon világosan látta, hogyan is kell ezt csinálni. Hogy valakit megtanítsunk lapról énekelni, először meg kell ismertetni a zenei anyanyelvével. Ez a magyar parasztdal, amit még az őshazából hoztunk magunkkal. Van egy ősrégi anyag nyolcszáz-ezer dallammal és van vagy százezer, ami vegyes stílusú, új stílusú népdal, amiből kinőtt a magyar nótának is az a fajtája, ami-

ből Kodály is bevett néhányat az iskolai gyűjteményébe: Simonffy, Szentirmai, Szerdahelyi, Bihari, Egressy, Lavotta a XIX. század nagy muzsikusaik közül. Világosan elrendezte a daltanítás módszerét Ádám Jenő. Két nagy rendszer létezik: a hallás utáni daltanítás és a jelről tanítás. A hallás utáni azért rendkívül fontos, mert úgy maradt meg az a százezer körüli népdalunk, hogy apáról fiúra, vagy anyáról leányra szállt. Kukoricafosztáskor, lakodalomkor hallották az utódok. Ehhez jött a különböző korok muzsikája, amit a relatív szolmizációs rendszerrel meg lehetett tanítani. A jelről való tanításhoz tartozik a kézjelről, betűjelről és hangjegyről való tanítás. Ha ezt nem csinálják végig, akkor nem fognak tudni a gyerekek lapról énekelni.

– *Abban a két évtizedben, amikor Ön a Tanítóképzőben tanított, milyen változást tapasztalt a jelentkezők felkészültségében?*

– Ennek van egy kis előzménye. Mikor én a Zeneakadémiára kerültem, Ádám Jenő kiküldött minket tapasztalatszerzés céljából iskolákba. Én Bors Irmához kerültem, akit akkor még Bors Virginiának hívtak, mert a terézvárosi templom melletti iskola még egyházi iskola volt. Az volt a feladatom, hogy nyolcadikosoknak tanítsak meg egy Mozart kánon. Ezek a gyerekek első látásra el tudták énekelni! Tizenöt-húsz perc múlva gyönyörű kánon szólt. A Tanítóképzőben előfordult, hogy

négyszeres túljelentkezés is volt! Alkalmassági vizsgát kellett tenni a jelentkezőknek. Szinte vérre ment, volt, aki öngyilkossággal fenyegetőzött, ha nem veszik fel. Később pártunk és kormányunk úgy látta, hogy baj van, kevés a pedagógus, képesítés nélküliek tanítanak kint az iskolákban, tehát szaporítsuk fel a tanítóképzősök számát. Majd – nem tudom milyen megfontolásból – eltörölték az alkalmassági vizsgát. Legalább nyolc éven keresztül a hallgatók mindössze egy féléves módszertani képzést kaptak. Semmiféle hallásméleti képzésben nem részesültek, és ezek a pedagógusok most is tanítanak még. Aztán rájöttek, hogy ez így nem jó. Bevezették a heti két énekórát évfolyamonként és lett egy szakkollégiumi csoport, ahol sokkal többet kaptak énekből. Ez alapos volt, de még mindig nem elegendő. Az ének szakkollégiumba most komolyabb felvételt kellene csináltatni. A másik fontos kérdés az, hogy a gyerekekkel hogyan lehetne megszerettetni az éneket. Most az ellenkező irányba elszaladt a ló velünk. Vagyis semmi nincs. A felső tagozatban is legfeljebb zenehallgatás van, de nem nagyon érdekli őket. Alulról fölfelé építkező rendszerrel kéne a zene szeretetét visszaállítani, élő bemutatással. Sokkal komolyabban kéne törődni az egész oktatással, ha azt akarjuk, hogy ebben az országban az emberek országépítő, kulturált és kulturát szerető embereké váljanak. *Szőke Cecília*

Josef Eckhardt/Erik Pawlitz/Thomas Windgasse

A koncert-látogatottsági lehetőségek jobb kihasználásáért

ARD-tanulmány a klasszikus koncertek és operaelőadások látogatottságáról

Aligha volna olyan gazdasági vállalkozás, amelyik a működését saját tevékenysége hatáskörének olyannyira hiányos tapasztalati (empirikus) ismereteire merné építeni, mint azt a legtöbb kultúra-szervező teszi. A Német Színházak Szövetségének színházi statisztikája a legprominensebb azon kevés források közül, amelyeknek felméréseire támaszkodni lehet, habár az itt alkalmazott adat-

felvételi módszerek részben már túlhaladottnak számítanak. A 2005-ben nyilvánosságra hozott 8. KulturBarometer új kutatási eredményeket tárt fel, amelyek pótolják az addigi ismerethiányokat, valamint megjelent az ARD (Német Közszolgálati Rádió- és TV állomások Munkaközössége) vizsgálata, a németországi klasszikuszenei színházi- és koncertrendezvények látogatottságáról.

Az ARD komolyzenei tanulmányának célkitűzései

Alig találunk adatokat a németországi klasszikuszenei színházi és koncertrendezvények látogatottságáról. A 8. KulturBarometer, amit a Kulturakutatói Centrum a Német Zenekarok Szövetségével karöltve hozott létre, és 2005 novemberében jelentetett meg, a téma igen